

Protihabsburské stavovské povstania na Slovensku

Branislav Krasnovský

10. septembra 2020 ✚ História

Protihabsburské stavovské povstania viedli sedmohradskí a uhorskí šľachtici v 17. a 18. storočí proti katolíckemu panovníckemu rodu Habsburgovcov. Stavovskí povstanci boli najmä protestanti a kalvíni, ktorí sa spoliehali na pomoc Turkov. Protihabsburské stavovské povstania majú teda aj konfesionálny charakter. **Kalvíni, protestanti a moslimovia bojovali spoločne proti katolíkom.**

Turci v 16. a 17. storočí ovládli väčšinu dnešného Maďarska, Slovensko sa stalo hranicou medzi osmanským a kresťanským svetom. Boje na území Slovenska mali pre Slovensko a jeho obyvateľov negatívne následky.

V 17. storočí stál v čele prvého **Bočkajovho stavovského povstania (1604 - 1606)**

východouhorský magnát Štefan Bočkaj. Bočkajovi hajdúsi porazili cisárske jednotky pod vedením generálov Bastu a Belgiojosa v roku 1606 v Sedmohradsku, následne obsadili Košice a zmocnili sa veľkej časti východného Slovenska. Podporovaní Tatármi a Turkami prenikli Bočkajovci až na Moravu, Sliezsko a do Rakúska. Belgioso a Basta stratili postupne aj Filakovo, Krupinu a Ďarmoty. Vojna medzi Habsburgovcami a Bočkajom sa skončila v novembri 1606 uzavretím Žitavského mieru. Habsburgovci však museli zaplatiť Turkom 200 tisíc toliarov.

Ďalším zo stavovských povstaní bolo **Bethlenovo povstanie (1619 - 1622)**. V Strednej Európe vypukla v roku 1618 Tridsaťročná vojna, ktorá zdecimovala európsku populáciu. Sedmohradský vojvoda Gabriel Bethlen, podporovaný Turkami, vpadol na Slovensko, nechal sa vyhlásiť za hlavu Uhorska a ochrancu protestantov. Bethlenovi muži (kalvíni) dňa 7. septembra 1619 zavraždili v Košiciach v predvečer sviatku Narodenia Panny Márie **troch Košických mučeníkov Mareka Križina, Štefana Pongráca a Melichera Grodeckého.**

košickí mučeníci

Následne Bethlenove jednotky obsadili Nové Zámky, Trnavu a na krátku dobu dokonca obsadili aj Bratislavu. Bethlen sa vo vojne proti Habsburgovcom spojil s českými stavmi a protestanti. **Protestanti a kalvíni v Banskej Bystrici v roku 1620 zvolili Gabriela Bethlena za uhorského kráľa.**

Po porážke vzbúrených Čechov na Bielej hore v novembri 1620 však rýchlo oslabil aj Bethlen. Cisárske jednotky pod vedením vynikajúceho vojvodu Albrechta z Valdštejna postupne vytlačili Bethlena z Čiech a postupne oslobodili Nitru a Bratislavu. Bethlen musel ustúpiť až na východné Slovensko a do Sedmohradska.

Maďarskí historici hodnotia Gabriela Bethlena ako osvietenského vládcu, nemeckí a slovenskí historici však neustále poukazovali na Bethlenovu kolaboráciu s nepriateľmi kresťanstva Turkami, jeho krutosť a koristnícku povahu.

Aj po roku 1630 vyčerpávala 30. ročná vojna Habsburskú monarchiu. Bojovalo sa najmä na území Nemecka. Tridsaťročná vojna Nemecko zdecimovala. V roku 1632 padol v bitke pri Lutzene aj zástanca všetkých európskych protestantov, švédsky kráľ Gustav Adolf. Švédi stratili svojho kráľa a vynikajúceho стратега a ich bojové operácie stratili na sile.

V roku 1632 zahynul aj významný cisársky generál **Jan Tserclaes Tilly, veľký ctiteľ Panny Márie, ktorého znak bojoval vždy pod zástavou s jej vyobrazením**. Tillyho smrteľne zranili v apríli 1632 v bitke pri Lechu, kde kryl ústup cisárskych vojsk cez rieku Lech. Jeho verní dôstojníci pri pohrebe zahalili rakvu generála Tillyho do zástavy s Pannou Máriou a so zástavou Tillyho aj pochovali.

Suvisiaci článok

Ondrej Hroch 16. apríl 1920: V Chebe aj ďalší **vynikajúci vojvodca Albrecht z Valdštejna**, ktorý hradeb bitky a pokochoty prejsť na švédsku stranu, preto ho v Chebe cisárski vojaci zavraždili.

Veľkých ambícií **Tridsaťročná vojna zdĺhavou a priniesla smrť v prvom rade civilistom**. Habsburgovci nemali dostatok síl vyhnáť Švédov, Francúzov, protestantov i Turkov, tí však nemali dostatok síl Habsburgovcov poraziť. V Nemecku týrali civilné obyvateľstvo žoldnieri oboch bojujúcich strán. Po roku 1640 sa situácia Habsburgovcov ešte viac zhoršila a zdalo sa, že sa podarí Habsburgovcov zničiť.

V roku 1643 pripravili Švédi, protestanti, Francúzi i Turci masívny útok na Habsburgovcov a snažili sa dobyť aj Viedeň. Do bojov vstúpilo aj ďalšie stavovské knieža **Juraj I. Rákoci (1643 - 1645)**, ktorý opätovne s podporou Turkou prenikol zo Sedmohradska na východné Slovensko. V roku 1644 sa chceli Rákocziho ľahkí jazdci spojiť s jednotkami švédskeho generála Torstenssona pri Viedni. Našťastie sa Habsburgovci ubránili a Juraj I. Rákoci musel zo Slovenska utiecť.

V roku 1648 sa Tridsaťročná vojna skončila. Vyčerpaní Francúzi, Švédi i Habsburgovci uzavreli prímerie, na nemeckých protestantov prestali všetci brať ohľad. Ani Vestfálsky mier však neukončil aktivity Turkov, ktorí pokračovali vo vojne proti Habsburgovcom. Juraj Rákoczi II., syn Juraja Rákociho I. vstúpil do vojny o poľský trón a spolu so Švédmi obsadil na krátky čas Varšavu. Poliaci však porazili Švédov, Turkov i sedmohradské knieža Juraja Rákocziho II. Význam Sedmohradska upadol a sedmohradské kniežatá sa stali totálne závislé od Turkov.

Porážka Turkov obmedzila možnosti protihabsburských kniežat

V roku 1678 vypuklo povstanie Imricha Thököly (1678 – 1683). Bohatý kežmarský kalvínsky magnát v čele protestantských i kalvínskych jednotiek, Tatárov a Turkov zaútočil na banské mestá a Hornú Nitru. Do roku 1683 sa Thökölymu darilo, pretože sa darilo aj Turkom, ktorým sa podarilo preniknúť až ku Viedni. Ako

vazal Osmanskej ríše sa Imrich Thököly stal „*slovenským kráľom*“. Keď však v roku 1683 kresťanské vojská (Sobieski, Eugen Savojský a i.) zničili tureckú armádu pri Viedni, znamenalo to aj koniec Thökölyho ríše.

Thökölyovci museli zo Slovenska utiecť a cisársky generál Antonio Caraffa oslobodil celé východné Slovensko, pričom v Prešove potrestal protestantských mešťanov, ktorí kolaborovali s Turkami a Thökölym. Spolu 24 prešovských protestantov bolo kvôli kolaborácii s Turkami a Thökölyovcami i príprave nového povstania popravení. **Protestanti označujú popravu ako „prešovské jatky“**, umelo tejto poprave prisudzujú v prvom rade konfesijný význam.

Imrich Thököly umrel v tureckom exile, v roku 1906 však jeho kostrové pozostatky v Turecku exhumovali a priviezli do Kežmarku, kde ich uložili v novom Evanjelickom kostole.

evanjelický kostol v Kežmarku

Posledným stavovským povstaním bolo **povstanie Františka II. Rákocziho (1703 - 1711)**. František II. Rákoczi vstúpil do vojny proti Habsburgovcom v čase Vojny o španielske dedičstvo (1700 – 1718) ako spojenec Francúzov. František II. Rákoci povzbudený peniazmi a sľubmi francúzskeho kráľa Ľudovíta XIV., nechal vyhotoviť zástavy s heslom „*S Bohom za vlasť a slobodu*“ (Cum Deo pro patria et libertate), pod týmito zástavami bojovali jeho vojaci proti Habsburgovcom.

Francúzski vojenský dôstojníci pôsobili ako poradcovia v rákocziovských vojskách, **ktorých vojaci sa podobne ako thökölyovci označovali ako kuruci**. V rokoch 1703 – 1707 dosiahol František Rákoczi II. vrchol svojej moci, na sneme v Onóde zbavil Habsburgovcov trónu. Cenné víťazstvá pred Františka Rákocziho II. získal jeho generál slovenského pôvodu Mikuláš Bercsényi a v roku 1704 dokonca na jeho stranu prebehol aj cisársky generál Šimon Forgách.

Rákocziho vojna spustošila celé Slovensko. **V roku 1708 utrpel František II. Rákoczi ťažkú porážku pri Trenčíne**, kedy cisársky generál Heister takmer vyhladil rákocziovské vojsko. Problémy rákocziovcov sa prehlbovali, pretože problémy mali aj Francúzi v Španielsku a takisto Turci na Balkáne, ktorí čelili útokom Poliakov, Rusov, Benátčanov i Rakúšanov. V roku 1711 kapitulovali zvyšky Rákocziho armády v rumunskom meste Satu Mare a posledné stavovské povstanie sa tak skončilo. Generáli Bercsényi a Forgách museli utiecť s Jurajom Rákoczim II. do tureckého exilu.

Od roku 1720 žil František II. Rákoczi na brehu Marmarského mora, kde v roku 1735 aj zomrel. Pochovali ho tajne v kostole sv. Benedikta v Istanbule. Rakvu s ostatkami Františka II. Rákocziho objavil v roku 1889 maďarský bádateľ a archeológ Kálmán Thaly. **V roku 1906 nechala maďarská vláda podobne ako v Thökölyho prípade previesť pozostatky Františka II. Rákocziho do Rakúsko-Uhorska a tieto ostatky (František II. Rákoczi bol katolík) uložili v Dóme sv. Alžbety.**

kostol sv. Alžbety v Košiciach

Spustošená krajina, mor, ekonomické problémy zapríčinili, že na Slovensku sa rozmohlo na začiatku 18. storočia zbojníctvo a banditizmus. Jedným z vojakov v Rákocziho vojsku bol aj **najznámejší slovenský zbojník Juraj Jánošík**, ktorého v roku 1713 v Liptovskom Mikuláši popravili.

Stavovské povstania sedmohradských a maďarských kniežat znamenali oslabenie Uhorska a **boli prejavom protikresťanskej kolaborácie s Turkami**. Pokiaľ katolíci verne bránili svoju vlasť pred moslimským nebezpečenstvom, protestanti a kalvíni sa neváhali spojiť s najtvrdšími nepriateľmi kresťanstva a po ich boku bojovali proti princípom, ktoré formovali kresťanský svet a Európu.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/protiabsburske-stavovske-povstania-na-slovensku/>